

**МАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ СКЛАДОВИХ:
ОБЛІКОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ОГЛЯД**

Розглянуто сутність матеріальних ресурсів та обґрунтовано виділення їх складових з метою формування обліково-економічної інформації

Постановка проблеми. Здійснення будь-якої діяльності потребує використання різноманітних ресурсів: фінансових, матеріальних, трудових, енергетичних тощо. В сучасних умовах господарювання визначальну роль відіграють саме матеріальні ресурси, оскільки вони є основою для здійснення виробничої діяльності та займають найбільшу частку в собівартості виготовленої продукції. Рациональне використання матеріальних ресурсів, знижуючи собівартість продукції, є фактором зростання прибутку і рентабельності підприємства. Саме тому об'єктом нашого дослідження є матеріальні ресурси.

При дослідженні матеріальних ресурсів особливу увагу необхідно приділити питанню трактування поняття "матеріальні ресурси" та визначення їх складових, так як на сьогодні не існує єдиного розуміння при розв'язанні даного питання. Саме цим пояснюється актуальність даного дослідження.

Мета дослідження. Визначення сутності поняття "матеріальні ресурси" та їх складових в різних літературних джерелах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасних умовах господарювання категорія "матеріальні ресурси" в

бухгалтерському обліку застосовується дуже рідко, адже вона є узагальнюючим поняттям, яке включає в себе велику кількість об'єктів бухгалтерського обліку. Виходячи з цього існує необхідність визначити які ж саме об'єкти входять до складу матеріальних ресурсів. Визначившись зі складовими, можна дійти до єдиного тлумачення поняття "матеріальні ресурси".

Дослідженням зазначеної проблематики займалися такі вчені як: А.Н. Азріліян, А.Б. Борисов, К.Д. Гордієнко, П.В. Іванюта, С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.П. Лугівська, Л.М. Тимошенко, О.А. Устенко, С.І. Юрій, проте кожен з них наводить своє трактування поняття "матеріальні ресурси", яке різниться від інших, що в свою чергу, впливає на різноманіття складових в досліджуваній термінології.

Викладення основного матеріалу дослідження. Будь-яка діяльність пов'язана з використанням матеріальних ресурсів, тому питання чіткого визначення поняття "матеріальні ресурси" заслуговує особливої уваги. З метою розв'язання даного питання необхідно дослідити сутність категорії "ресурси". Результати проведеного дослідження зведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Критерії, віднесені вченими до поняття "ресурси" *

Критерії \ Вчені	Азріліян А.Н. [2]	Беляев М.И. [20]	Бережной И.Г. [20]	Борисов А.Б. [3]	Вознюк Г.Л. [11]	Загородній А.Г. [11]	Золотогоров В.Г. [12]	Коноплицький В. [14]	Майданевич Ю.П. [15]	Маргелов В.Н. [20]	Петров Г.А. [20]	Семенов В.И. [20]	Філіна Г. [14]	Разом
Робоча сила		+	+							+	+	+		5
Засоби праці									+					1
Предмети праці									+					1
Засоби				+			+	+					+	4
Грошові засоби	+				+	+	+							4
Матеріальні засоби		+	+		+	+				+	+	+		7
Енергетичні засоби		+	+							+	+	+		5
Технічні засоби		+	+							+	+	+		5
Фінансові засоби		+	+		+	+				+	+	+		7
Запаси	+			+	+	+	+	+					+	7
Цінності	+			+			+							3
Багатство							+							1
Доходи							+							1
Кошти					+	+								2
Можливості	+			+	+	+	+						+	6
Джерела будь-чого (засобів, грошових засобів, цінностей, багатства, доходів)	+			+	+	+	+	+					+	7

*Джерело: власна розробка автора

Проаналізувавши таблицю 1, можна дійти висновку, що трактування поняття "ресурси" не є однозначним, так як різні автори визначають сутність даного поняття по-різному. Більшість авторів, а саме А.Н. Азріліян, А.Б. Борисов, Г.Л. Вознюк, А.Г. Загородній, В.Г. Золотогоров, В. Коноплицький, Г. Філіна до складу ресурсів відносять запаси. В свою чергу, М.І. Беляев, І.Г. Бережной, Г.Л. Вознюк, А.Г. Загородній, В.Н. Маргелов, Г.А. Петров, В.І. Семенов включають до ресурсів матеріальні та фінансові засоби. А.Н. Азріліян, А.Б. Борисов, Г.Л. Вознюк, А.Г. Загородній, В. Коноплицький, Г. Філіна під ресурсами розуміють можливості. Деякі автори відносять до ресурсів джерела доходів, джерела запасів, енергетичні засоби, технічні засоби, робочу силу, цінності, багатство, доходи. Ю.П. Майданевич під ресурсами розуміє засоби та предмети праці.

З метою більш зрозумілого сприйняття наведеної вище інформації, дані таблиці 1 згрупуємо в три групи. Перша група – це автори, які до поняття ресурсів відносять такі категорії як запаси, цінності, засоби, можливості, джерела будь-чого; друга – це автори, які під поняттям "ресурси" розуміють сукупність матеріальних, фінансових, енергетичних, технічних засобів та

робочої сили; до третьої групи належать автори, які визначають, що ресурси – це засоби та предмети праці.

На нашу думку, перша та третя групи авторів не достатньо розкривають сутність даного поняття, тому, погоджуючись з трактуванням другої групи, ми визначили, що *ресурси* – це сукупність матеріальних, фінансових, енергетичних та технічних засобів, а також робочої сили, що знаходяться в розпорядженні підприємства та використовуються ним в ході здійснення діяльності.

На виробничих підприємствах лівову частку серед усіх видів ресурсів займають саме матеріальні, тому визначення їх сутності заслуговує особливої уваги.

При дослідженні категорії "матеріальні ресурси" досить часто зустрічається поняття "матеріальні активи", тому для чіткого розмежування цих понять, вважаємо за необхідне визначити сутність активів.

Відповідно до П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [21] та П(С)БО 2 "Баланс" [22] *активи* – це ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких може привести до отримання економічних вигод в майбутньому.

Тому, відповідно до чинного законодавства з бухгалтерського обліку активи та ресурси це тотожні поняття. Автоматично можна стверджувати, що й матеріальні активи та матеріальні ресурси це також тотожні поняття. Такий висновок ми зробили відповідно до вимог чинного

законодавства, але звернемося й до праць видатних вчених та визначимо їхню точку зору.

Трактування поняття "матеріальні ресурси" різними вченими відображено в таблиці 2.

Таблиця 2. Визначення поняття "матеріальні ресурси"*

№ з/п	Автор	Джерело	Дефініція
1	2	3	4
1.	Азріліян А.Н.	Большой бухгалтерский словарь [1]	<i>Матеріальні ресурси</i> – предмети праці: сировина, основні та допоміжні матеріали, напівфабрикати, паливо, незавершене виробництво та відходи виробництва, а також запасні частини машин, призначені для ремонту обладнання, тара і тарні матеріали (С. 211)
2.	Борисов А.Б.	Большой экономический словарь [3]	<i>Матеріальні ресурси</i> – ресурси в матеріально-речовій формі (С. 382)
3.	Гордієнко Д.Д.	Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки [7]	<i>Матеріально-технічні ресурси</i> – матеріали, які є фізичними складовими товару, що експортується, енергія, паливо та нафта, які використовуються у процесі виробництва, у тому числі каталізатори, що споживаються у процесі їх використання з метою одержання зазначеного товару (С. 212)
4.	Загородній А.Г., Вознюк Г.Л.	Фінансово-економічний словник [11]	<i>Матеріальні ресурси</i> – основні та допоміжні матеріали, виробі, конструкції, сировина, паливо, незавершене виробництво і відходи власного виробництва, тара й тарні матеріали, а також запасні частини, призначені для ремонту обладнання. (С. 783)
5.	Золотогоров В.Г.	Экономический словарь по экономике [12]	<i>Матеріальні ресурси</i> – комплекс речових елементів (засобів та предметів праці), призначених для обробки або переробки в процесі виробництва (машини та обладнання, сировина, основні та допоміжні матеріали, напівфабрикати тощо.) (С. 377)
6.	Іванюта П.В., Лугівська О.П.	Управління ресурсами і витратами [13]	<i>Матеріальні ресурси</i> - це як предмети праці, так і засоби праці тобто засоби виробництва (С. 95)
7.	Мочерний С.В.	Економічна енциклопедія: Том 2 [17]	<i>Матеріальні ресурси</i> – основні та оборотні засоби виробництва, які використовуються (або можуть бути використані) у виробничому процесі та є матеріальною базою підприємства чи галузі (С. 275)
8.	Мочерний С.В.	Економічна енциклопедія: Том [18]	<i>Ресурси матеріальні та сировинні</i> – сукупність предметів праці, що використовуються в народному господарстві країни у процесі виробництва матеріальних благ і послуг (С. 207)
9.	Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І.	Економічний енциклопедичний словник: Том 1 [19]	<i>Матеріальні ресурси</i> - основні та оборотні засоби, які використовуються (або можуть бути використані) у виробничому процесі та формують його матеріально-речову базу (С. 463)
10.	Тимошенко Л.М.	Економіка і економія [24]	<i>Матеріальні ресурси</i> або предмети праці, є однією із складових частин засобів виробництва. Їх основу становлять сировина й матеріали (С. 89)

*Джерело: власна розробка автора

Виходячи з даних таблиці 2, бачимо, що А.Н. Азріліян, С.В. Мочерний, Л.М. Тимошенко під матеріальними ресурсами розуміють предмети праці. В.Г. Золотогоров, П.В. Іванюта та О.П. Лугівська визначають, що матеріальні ресурси – це як предмети, так і засоби праці. Г.Л. Вознюк, Д.Д. Гордієнко та А.Г. Загородній матеріальні ресурси розглядають лише як матеріали. Більш ширше поняття "матеріальні ресурси" розглядають такі автори, як С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій, які трактують, що матеріальні ресурси – це основні та оборотні засоби, які використовуються у виробничому процесі.

Щодо трактування поняття "матеріальні ресурси", то ми погоджуємося з такими авторами як С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко та С.І. Юрій. Тобто, *матеріальні ресурси* – це основні та оборотні засоби, які використовуються (або можуть бути використані) у виробничому процесі та формують його матеріально речову базу.

З метою порівняння категорій "матеріальні ресурси" і "матеріальні активи" та встановлення їх взаємозв'язку, необхідно розглянути поняття матеріальних активів (табл. 3).

Таблиця 3. Визначення поняття "матеріальні активи"*

№ з/п	Автор	Джерело	Дефініція
1	2	3	4
1.	Азріліян А.Н.	Большой экономический словарь [2]	<i>Активи матеріальні</i> – активи, які мають фізичну природу та є матеріальними об'єктами (С. 22)
2.	Бутинець Ф.Ф.	Бухгалтерський словник [4]	<i>Матеріальні активи</i> – активи в будь-якому вигляді, що відрізняються від коштів, цінних паперів, деривативів та нематеріальних активів (С. 9)
3.	Гордієнко Д.Д.	Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері [6]	<i>Матеріальний актив</i> – основні фонди та оборотні активи у будь-якому виді, що відрізняється від коштів, цінних паперів, деривативів та нематеріальних активів (С. 118)
4.	Завадський Й.С., Осовська Г.В., Юркевич О.О.	Словник економічних термінів: менеджмент, маркетинг, підприємство [10]	<i>Активи матеріальні</i> – основні фонди та оборотні активи в будь-якому вигляді, що відрізняються від коштів, цінних паперів, дивідендів та нематеріальних активів (С. 14)
5.	Загородній А.Г., Вознюк Г.Л.	Фінансово-економічний словник [11]	<i>Матеріальні активи</i> – основні фонди й оборотні активи будь-якого виду, відмінного від коштів, цінних паперів, деривативів та нематеріальних активів. До активів матеріальних належать активи, які мають речову (матеріальну) форму, зокрема: основні засоби, незавершені капітальні вкладення, обладнання, призначене до монтажу, виробничі запаси сировини і матеріалів, запаси малоцінних і швидкозношуваних предметів, обсяги незавершеного виробництва, запаси готової продукції, призначеної до реалізації, інші види матеріальних активів (С. 23)
6.	Мочерний С.В.	Економічний словник-довідник [16]	<i>Матеріальні активи</i> – основні фонди та оборотні активи в будь-якому вигляді, що відрізняються від коштів, цінних паперів, дивідендів та нематеріальних активів (С. 14)
7.	Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І.	Економічний енциклопедичний словник: Том 1 [19]	<i>Активи матеріальні</i> – основні фонди та оборотні активи різних видів, які відрізняються від нематеріальних активів (С. 11)

*Джерело: власна розробка автора

За даними вище наведеної таблиці видно, що більшість авторів під поняттям "матеріальні активи" розуміють основні фонди та оборотні активи в будь-якому вигляді, які відрізняються від коштів, цінних паперів, деривативів та нематеріальних активів. Тобто це активи, які мають матеріально-речову форму, як було зазначено А.Н. Азріліяном, Г.Л. Вознюк та А.Г. Загороднім.

Враховавши чинне законодавство та позиції вчених, нами запропоновано наступне визначення матеріальних активів. *Матеріальні активи* – це основні та оборотні активи, які мають матеріально-речову форму, а саме: основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, незавершені капітальні вкладення, виробничі запаси, малоцінні та

швидкозношувані предмети, готова продукція, товари, незавершене виробництво.

Дослідивши довідникову та навчальну літературу, можемо сказати, що матеріальні активи включають в себе всі активи підприємства, які мають матеріально-речову форму та призначені для будь-якої діяльності. Матеріальні ресурси – це активи підприємства, які мають матеріально-речову форму та призначені для виробничого процесу. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що матеріальні активи більш ширше поняття, що включає в себе матеріальні ресурси.

Важливою умовою правильної та раціональної організації бухгалтерського обліку матеріальних ресурсів є визначення їх основних складових (табл. 4).

Таблиця 4. Основні складові матеріальних ресурсів*

Автор	Азріліян А.Н [2]	Городняська Л. [8]	Гуцалюк З.В. [9]	Іванюта П.В., Луївська О.П. [13]	Мочерний С.В., Лєрїна Я.С., Успенко О.А., Юрїй С.І. [19]	Рудюк Г.Г. [23]	Тимошенко П.М. [24]	Разом
Засоби праці				+				1
Предмети праці	+			+			+	3
Основні засоби		+			+	+		2
Інші необоротні матеріальні активи		+				+		2
Оборотні засоби					+			1
Сировина й матеріали	+		+	+		+	+	5
Тара й тарні матеріали			+	+				2
Напівфабрикати власного виробництва				+		+		2
Паливо	+		+	+		+		4
Запасні частини	+		+	+		+		4
Будівельні матеріали				+				1
Малоцінні та швидкозношувані предмети				+		+		2
Купівельні напівфабрикати	+		+	+		+		4
Незавершене виробництво				+		+		2

*Джерело: власна розробка автора

З вище поданої таблиці, ми бачимо, що найбільше авторів до складу матеріальних ресурсів включають сировину й матеріали, паливо, запасні частини, купівельні напівфабрикати. Деякі також виділяють будівельні матеріали, тару й тарні матеріали, напівфабрикати власного виробництва. Усі ці об'єкти входять до складу виробничих запасів, які в свою чергу виступають предметами праці. Також, деякі автори відносять основні засоби та інші

необоротні матеріальні активи, які є засобами праці. П.В. Іванюта, О.П. Луївська та Г.Г. Рудюк до матеріальних активів відносять незавершене виробництво та малоцінні швидкозношувані предмети.

На основі таблиці 4 можна зробити висновок, що усі складові матеріальних ресурсів, які виділяються різними авторами, можна поділити за двома ознаками, за оборотністю та виробничим призначенням (рис. 1).

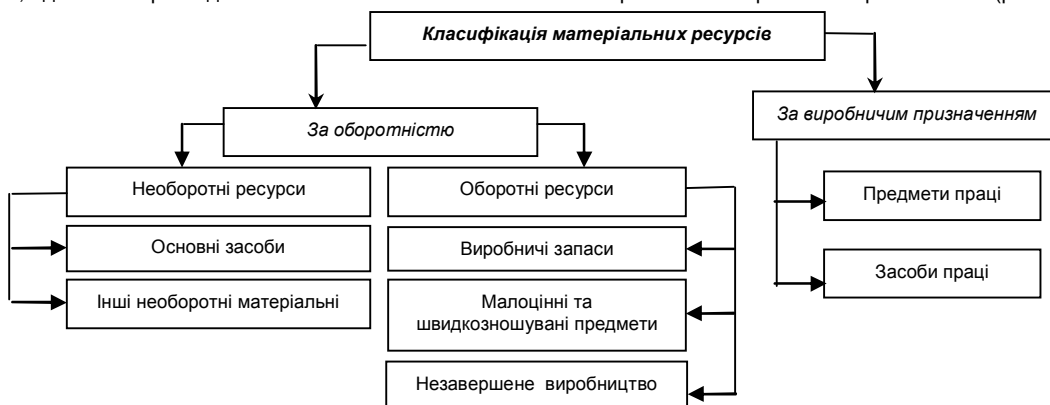

Рис. 2. Класифікація матеріальних ресурсів*

*Джерело: власна розробка

Дослідивши поняття "матеріальні ресурси", ми можемо сказати, що дана категорія є досить широким поняттям, адже до її складу входить багато аналітичних об'єктів, кожен з яких заслуговує особливої уваги.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, в ході дослідження було встановлено, що до сьогодні розуміння сутності категорії "матеріальні ресурси" не було однозначним, адже не існує єдиної точки зору щодо трактування поняття даної категорії. Зокрема, це пов'язано з

класифікацією матеріальних ресурсів. На підставі огляду та аналізу різних літературних джерел було розроблено власне трактування поняття "матеріальні ресурси" та наведено їх класифікацію. За результатами дослідження встановлено, що матеріальні ресурси – це основні та оборотні засоби, які використовуються (або можуть бути використані) у виробничому процесі та формують його матеріально речову базу.

Визначившись зі складовими матеріальних ресурсів, вважаємо за доцільне дослідити кожну з них, що, в свою чергу, дасть можливість більш глибоко розкрити сутність поняття "матеріальні ресурси".

Список використаної літератури:

1. *Азрилиян А.Н.* Большой бухгалтерский словарь / А.Н. Азрилиян. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 574 с.
2. *Азрилиян А.Н.* Большой экономический словарь / А.Н. Азрилиян. – 4-е изд. доп. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 1248 с.
3. *Борисов А.Б.* Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. – М.: Книжный мир, 2001. – 895 с.
4. *Бутинець Ф.Ф.* Бухгалтерський словник / [За ред. Проф. Ф.Ф. Бутинця]. – Житомир: ПП "Рута". 2001. – 224 с.
5. *Бутинець Ф.Ф.* Бухгалтерський фінансовий облік: [підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів] / Ф.Ф. Бутинець. – [8-ме вид., доп. і перероб.]. – Житомир: ПП "Рута", 2009. – 912 с.
6. *Гордієнко Д.Д.* Економічний тлумачний словник. [Понятійна база законодавства України у сфері економіки] / Д.Д. Гордієнко. – К.: КНТ, 2006. – 308 с.
7. *Гордієнко Д.Д.* Економічний тлумачний словник. [Понятійна база законодавства України у сфері економіки (Вид. 2-е, перероб. і доп.)] / Д.Д. Гордыєнко. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.
8. *Городянська Л.* Відтворення необоротних матеріальних ресурсів у вітчизняній обліково-аналітичній системі / Л. Городянська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 9. – С. 4-8.
9. *Гуцайлюк З.В.* Учет материальных ресурсов в пищевой промышленности / З.В. Гуцайлюк. – К.: Техника, 1983. – 104 с.
10. *Завадський Й.С.* Словник економічних термінів: менеджмент, маркетинг, підприємство. Навч.-метод. посібник / Й.С. Завадський, Г.В. Осовська, О.О. Юркевич. – Житомир: ЖІТІ, 1999. – 444 с.
11. *Загородній А.Г.* Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.
12. *Золотогоров В.Г.* Экономический словарь по экономике / В.Г. Золотогоров. – Мн.: Полымя, 1997. – 571 с.
13. *Іванюта П.В.* Управління ресурсами і витратами / П.В. Іванюта, О.П. Лугівська: [Навч. Посіб. / За ред. Д.е.н., проф. Іванюти С.М.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 320 с., С. 9.
14. *Коноплицький В.* Це – бізнес: тлумачний словник економічних термінів / В. Коноплицький, Г. Філіна. – К.: МСП "Альтерпрес", 1996. – 448 с.
15. *Майданевич Ю.П.* Визначення активів підприємства та їх класифікація / Ю.П. Майданевич. – Вісник ЖІТІ, 2002. – № 20. – 166-169.
16. *Мочерний С.В.* Економічний словник-довідник: [За ред. док. Екон. Наук. Проф. С.В. Мочерного / Худож. Оформ. В.М. Штоприна] / С.В. Мочерний. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.
17. *Мочерний С.В.* Економічна енциклопедія: у трьох томах. [Том 2 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін.] / С.В. Мочерний. – К.: Видавничий центр "Академія", 2001. – 848 с.
18. *Мочерний С.В.* Економічна енциклопедія: у трьох томах. [Том 3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін.] / С.В. Мочерний. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. – 952 с.
19. *Мочерний С.В.* Економічний енциклопедичний словник [У 2 т. Т. 1 / За ред. С.В. Мочерного] / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій. – Львів: Світ, 2005. – 616 с., С. 463.
20. Организация производства и обслуживания на предприятиях общественного питания: Учебник для технол. фак. торг. вузов / [Бережной И.Г., Маргелов В.Н., Петров Г.А., Семенов В.И., Беляев М.И.]. – [2-е изд. перераб. и доп.]. – М.: Экономика, 1980. – 296 с.
21. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dinai.com/Docs/nsbu/standart-1.doc.
22. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 "Баланс" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0396-99>.
23. *Рудюк Г.Г.* Активи підприємства – питання визначення, класифікації, складу та розміщення їх у балансі / Г.Г. Рудюк. – Вісник ЖІТІ, 1997. – № 6, С. 104-110.
24. *Тимошенко Л.М.* Економіка і економія / Л.М. Тимошенко. К., Вид-во політичної літератури України. 1982. – 166 с.

МИХАЛЬЧИШИНА Л.Г. – викладач кафедри аудиту та державного контролю Вінницького національного аграрного університету